

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
۱	پیشگفتار
۳	فصل اول: مباحث مقدماتی: اخلاق، تربیت و تربیت اخلاقی
۳	هدف‌های آموزشی فصل
۳	تعریف تربیت
۴	تعریف اخلاق
۵	اخلاق و رابطه آن با وراثت و محیط
۸	رابطه اخلاق و دین
۱۱	وجدان اخلاقی
۱۱	تعریف وجدان اخلاقی
۱۲	اجزای وجدان اخلاقی
۱۳	اهمیت وجدان اخلاقی
۱۴	عقل و وجدان
۱۵	تعریف تربیت اخلاقی
۱۵	تربیت اخلاقی با تکیه بر آموزه‌های دینی
۱۵	تربیت اخلاقی با تکیه بر داده‌های جامعه‌شناختی
۱۵	تربیت اخلاقی با تکیه بر یافته‌های روان‌شناسی
۱۸	ضرورت تربیت اخلاقی
۲۱	اخلاق و تعلیم و تربیت
۲۱	اخلاق و مبانی تعلیم و تربیت
۲۱	اخلاق و اهداف تعلیم و تربیت
۲۲	اخلاق و محتوای تعلیم و تربیت
۲۲	اخلاق و روش تعلیم و تربیت
۲۲	امکان تربیت اخلاقی
۲۴	ابعاد تربیت اخلاقی

صفحه	عنوان
۲۵	بعد شناختی یا معرفتی تربیت اخلاقی
۲۸	بعد عاطفی تربیت اخلاقی
۲۹	بعد عملی یا رفتاری
۳۱	عوامل تربیت اخلاقی
۳۲	خانواده
۳۸	تأثیر فقدان والدین در تربیت اخلاقی
۳۹	نقش مدرسه در تربیت اخلاقی
۴۳	نقش گروه دوستان و همسالان در تربیت اخلاقی
۴۵	فصل دوم: دیدگاه‌ها و نظریه‌ها درباره اخلاق و تربیت اخلاقی
۴۵	هدف‌های آموزشی فصل
۴۵	دیدگاه اندیشمندان یونانی و غربی قدیم درباره اخلاق
۴۷	دیدگاه فیلسوفان مسلمان درباره اخلاق
۴۸	اخلاق از دیدگاه غزالی
۴۹	تربیت اخلاقی از دیدگاه غزالی
۵۰	گام نخست (تطهیر باطن (تخلیه)
۵۳	گام دوم (آراستن خود (تحلیه)
۵۵	گام سوم (جلا دادن خود (تجلیه)
۵۵	اخلاق از دیدگاه خواجه نصیر طوسی
۵۶	روش تربیت اخلاقی از دیدگاه خواجه نصیر طوسی
۵۶	اخلاق از دیدگاه علامه طباطبایی
۶۰	اخلاق از دیدگاه اندیشمندان مغرب‌زمین
۶۰	اخلاق از دیدگاه کانت
۶۵	اخلاق از دیدگاه فروید
۶۸	اخلاق از دیدگاه کلبرگ
۶۹	مراحل شش‌گانه رشد داوری اخلاقی کلبرگ
۶۹	۱. تنبیه یا اطاعت
۷۰	۲. ابزاری و نسبی
۷۰	۳. رویکرد هماهنگی بین اشخاص
۷۰	۴. نظم و قانون
۷۱	۵. قرارداد اجتماعی و قانون‌گذاری
۷۱	۶. اصول جهانی اخلاقی
۷۲	ویژگی‌های مراحل رشد داوری اخلاقی

صفحه	عنوان
۷۲	عوامل تعیین کننده مراحل رشد اخلاقی
۷۳	رویکردهای تربیت اخلاقی در غرب
۷۳	رویکرد تربیت اخلاقی رشدی-شناختی
۷۶	رویکرد تربیت اخلاقی غمخواری (مراقبت)
۷۹	رویکرد تربیت منش
۸۲	فصل سوم: تربیت اخلاقی با نگاهی اسلامی: اهداف، اصول، روش و وظایف مربی
۸۲	هدف‌های آموزشی فصل
۸۲	اهداف تربیت اخلاقی
۸۴	اصول و روش‌های تربیت اخلاقی
۸۴	اصل معرفت
۸۵	معرفت نفس (خودشناسی)
۸۷	روش‌های تربیت ناظر به اصل معرفت
۸۷	اول) اعطای بینش
۸۸	دوم) تذکر
۸۸	سوم) پند و موعظه
۹۱	چهارم) روش تأمل در کار خود و خودارزیابی
۹۲	پنجم) روش تأمل در کار دیگران و ارزیابی همگنان
۹۳	اصل تقوا
۹۴	روش‌های تربیت اخلاقی ناظر به اصل تقوا
۹۴	اول) یاد خدا
۹۷	دوم) خوف و رجاء (بیم و امید)
۹۹	سوم) روش ایجاد توانایی خودمراقبتی
۱۰۰	اصل کرامت نفس
۱۰۲	روش‌های تربیت اصل کرامت نفس
۱۰۲	اول) روش محبت
۱۰۴	دوم) پاداش دادن
۱۰۶	سوم) روش تشویق کردن
۱۰۶	چهارم) روش تغافل
۱۰۷	اصل ایجاد شرایط و موقعیت مساعد
۱۰۸	روش‌های تربیت ناظر به اصل ایجاد شرایط مساعد
۱۰۸	اول) روش ایجاد فرصت (عمل اخلاقی)
۱۰۸	دوم) روش الگویی (اسوه‌سازی)

صفحه	عنوان
۱۱۲	سوم) روش احتراز از محرکات نامناسب
۱۱۳	چهارم) تحسین صفات خوبان
۱۱۴	اصل اصلاح عادت
۱۱۵	روش های تربیت اصل اصلاح عادت
۱۱۵	اول) توبه
۱۱۸	دوم) شرط کردن با خود (مشارطه)
۱۱۸	سوم) مراقبت از نفس (مراقبه)
۱۱۹	چهارم) حسابرسی از نفس (محاسبه نفس)
۱۲۰	پنجم) روش عتاب و تهدید (معاتبه)
۱۲۱	ششم) عقوبت و تنبیه (معاقبه)
۱۲۳	هفتم) تحمیل به نفس
۱۲۵	فصل چهارم: تربیت اخلاقی کودکان
۱۲۵	هدف های آموزشی فصل
۱۲۵	کودک کیست؟
۱۲۶	ویژگی های کودکان هفت تا دوازده ساله
۱۲۷	ویژگی های رشد اخلاقی
۱۳۰	تربیت اخلاقی کودک
۱۳۱	اصول و روش های تربیت اخلاقی کودک
۱۳۱	اصل معرفت
۱۳۱	روش تربیتی ناظر به اصل معرفت
۱۳۱	اول) اعطای بینش
۱۳۲	دوم) تذکر
۱۳۲	سوم) پند و موعظه
۱۳۲	چهارم) تأمل در کار خود و دیگران
۱۳۳	پنجم) خودارزیابی و ارزیابی همگان
۱۳۳	اصل کرامت نفس
۱۳۳	روش های تربیتی ناظر به اصل کرامت
۱۳۳	اول) محبت
۱۳۴	دوم) تشویق
۱۳۴	سوم) پاداش دادن
۱۳۵	چهارم) تغافل
۱۳۵	اصل ایجاد شرایط مساعد

صفحه	عنوان
۱۳۵	روش های تربیتی ناظر به اصل ایجاد شرایط مساعد
۱۳۵	اول) روش ایجاد فرصت (عمل اخلاقی)
۱۳۶	دوم) روش اسوه سازی
۱۳۶	سوم) احتراز از محرکات
۱۳۶	چهارم) تحسین صفات خوبان
۱۳۷	فصل پنجم: تربیت اخلاقی نوجوانی
۱۳۷	هدف های آموزشی فصل
۱۳۷	نوجوان کیست و نوجوانی چیست؟
۱۳۸	خصوصیات بدنی و جسمی نوجوان
۱۳۹	خصوصیات ذهنی - عقلانی نوجوان
۱۳۹	۱. به ظهور رسیدن تفکر انتزاعی
۱۴۰	۲. قدرت استدلال
۱۴۰	۳. ظهور عملیات نظام دار
۱۴۱	۴. خیال بافی
۱۴۱	خصوصیات اجتماعی نوجوان
۱۴۳	جلوه های رشد اجتماعی نوجوان
۱۴۳	۱. تمایل به جنس مخالف
۱۴۳	۲. قهرمان پروری و تقلید
۱۴۳	۳. اثبات و ابراز شخصیت
۱۴۶	خصوصیات عاطفی - روانی
۱۴۶	۱. طغیان احساسات
۱۴۷	۲. ترس
۱۴۸	۳. گوشه گیری و کم رویی
۱۴۹	۴. توجه به خود و خودنمایی
۱۴۹	هویت یابی
۱۵۰	رشد ایمانی و مذهبی
۱۵۲	رشد اخلاقی نوجوان
۱۵۴	تربیت اخلاقی نوجوان
۱۵۵	اهداف تربیت اخلاقی نوجوان
۱۵۷	اهمیت تربیت اخلاقی نوجوان
۱۵۸	عوامل مؤثر در تربیت اخلاقی
۱۵۹	تأثیر محیط های نامساعد خانوادگی

صفحه	عنوان
۱۶۰	مدرسه
۱۶۱	اصول و روش های تربیت اخلاقی نوجوان
۱۶۱	اصل معرفت
۱۶۲	روش های تربیتی ناظر به اصل معرفت
۱۶۲	اول) اعطای بینش
۱۶۴	دوم) روش تذکره، پند و موعظه
۱۶۴	سوم) تأمل در کار خود و دیگران یا خودارزیابی و ارزیابی همگان
۱۶۵	اصل تقوا
۱۶۵	روش های تربیتی ناظر به اصل تقوا
۱۶۵	اول) روش یاد خدا
۱۶۶	دوم) روش بیم و امید
۱۶۷	سوم) روش ایجاد توانایی خودمراقبتی
۱۶۷	اصل کرامت
۱۶۸	روش های تربیتی ناظر به اصل کرامت
۱۶۸	اول) روش تشویق
۱۶۹	دوم) روش محبت
۱۶۹	سوم) روش تغافل
۱۷۰	اصل ایجاد شرایط مساعد
۱۷۰	روش های تربیتی ناظر به اصل ایجاد شرایط مساعد
۱۷۰	اول) فراهم کردن فرصت برای عمل اخلاقی
۱۷۱	دوم) اسوه سازی
۱۷۲	سوم) روش ورود به جمع های دوستانه سازنده
۱۷۳	چهارم) روش احتراز از محرک های آسیب زا
۱۷۴	پنجم) روش تحسین صفات خوبان
۱۷۴	اصل اصلاح عادت
۱۷۵	روش های تربیتی ناظر به اصل اصلاح عادت
۱۷۵	اول) توبه
۱۷۵	دوم) روش شرط کردن با خود (مشارطه)
۱۷۶	سوم) روش تحمیل به نفس
۱۷۷	منابع
۱۸۲	منابع برای مطالعه بیشتر

پیشگفتار

رشد و توسعهٔ یک جامعهٔ زمانی محقق می‌شود که جامعه در تمام ابعاد اجتماعی، فرهنگی، اقتصادی و سیاسی به طور هماهنگ پیشرفت کند و این امر زمانی میسر است که اخلاق و ارزش‌های اخلاقی به عنوان یک مسئلهٔ اصلی مورد توجه قرار گیرد زیرا تمام ابعاد مطرح‌شده متأثر از رفتار و منش فردی و اجتماعی افراد به عنوان سرمایهٔ اجتماعی است. بنابراین میزان توجه هر جامعه به اخلاق و آموزش آن به کودکان و نوجوانان می‌تواند تعیین‌کنندهٔ مناسبات فرهنگی، اجتماعی، سیاسی و اجتماعی باشد.

اخلاق همواره از ضروری‌ترین امور زندگی بشر بوده است و پرداختن به این مقوله از اهم وظایف هر پژوهشگری است که نسبت به مسائل تعلیم و تربیت دغدغهٔ فکری و عملی دارد. اخلاق و خوشبختی را می‌توان دو روی یک سکه دانست. بنابراین تربیت اخلاقی کودکان و نوجوانان از مهم‌ترین مسائل در تعلیم و تربیت ماست که نیازمند بررسی هرچه عمیق‌تر و اساسی‌تر است.

علی‌رغم آنکه دین همواره مبنای محکم داشته است، شاهد بحران‌های جدی اخلاقی در جامعه هستیم در حالی که از مهم‌ترین اصول دینی توجه به اخلاق و اخلاق‌مداری است. اگرچه برای روشن شدن این مسئله لازم است از زوایای مختلف جامعه‌شناختی، روان‌شناختی، تاریخی و آموزشی به آن توجه شود اما از بارزترین علل معضلات اخلاقی در جامعهٔ ما بی‌توجهی به تربیت اخلاقی و آموزش مفاهیم اخلاقی در خانواده و مدارس است. این کتاب با نگاهی تربیتی به بحث اخلاق با تأکید بر منابع دینی می‌پردازد تا با تبیین دقیق مفهوم اخلاق، رویکردها و روش‌های تربیت اخلاقی، در مسیر زمینه‌سازی شناختی در شکل‌گیری جامعهٔ اخلاقی قدمی بردارد.

این کتاب برای واحد درسی تربیت اخلاقی در دورهٔ کارشناسی می‌تواند به عنوان منبع اصلی درس مورد استفاده قرار گیرد. علاوه بر آن والدین و مربیان می‌توانند با مطالعهٔ آن در تربیت اخلاقی کودکان و نوجوانانشان از روش‌های آن بهره‌بگیرند.

لازم است از مسئولان و کارکنان سازمان مطالعه و تدوین (سمت) که برای چاپ این کتاب همت کرده‌اند تقدیر به عمل آوریم. از استادان و اندیشمندان گرامی تقاضا داریم که ما را از دیدگاه‌های ارزشمند خود بهره‌مند سازند تا در اصلاح و تجدید چاپ کتاب در آینده از نظرات آنها استفاده کنیم و بر غنای آن بیفزاییم.

دکتر افضل‌السادات حسینی (عضو هیئت علمی دانشگاه تهران)
دکتر سمیرا حیدری